

Ο Ιερέας ως διδάσκαλος του Ευαγγελίου

του Γ. Ν. Φίλια

Θεωρούμε ότι το θέμα του ιερέως ως διδασκάλου του Ευαγγελίου απαιτεί, κατ' αρχάς, μία ιστορική και θεολογική προσέγγιση, ή οποία θα καταδείξει το εκκλησιολογικό υπόβαθρο της συγκεκριμένης ιερατικής διακονίας. Ακολούθως (και υπό το φως της ιστορικοθεολογικής έρευνας), θεωρούμε ότι επιβάλλεται ή ένασχόληση με κάποια θεμελιακά έρωτήματα, όπως το πού πραγματώνεται (ή πρέπει να πραγματώνεται) ή ιερατική διακονία της διδασκαλίας του Ευαγγελίου, το εάν ο ιερέας είναι ο μόνος διδάσκαλος του Ευαγγελίου στην Έκκλησία (και, εάν όχι, ποια είναι ή ιδιαιτερότητα της διακονίας του έναντι των αντίστοιχων διακονιών) και (τέλος) το πώς θα πραγματοποιηθεί ουσιαστικότερα το σύγχρονο έργο του ιερέως στη διδασκαλία του Ευαγγελίου.

1. Ιστορική και θεολογική προσέγγιση του θέματος

Το γεγονός ότι ή ιερωσύνη συνδέεται άρρηκτα με τη διδασκαλία του Ευαγγελίου μαρτυρείται ήδη από τη στιγμή της χειροτονίας των Αποστόλων: ο Αναστάς Κύριος επιθέτει τας χείρας επί τους Αποστόλους, τους μεταδίδει τη Χάρη του Αγίου Πνεύματος καθώς και την έξουσία του «δεσμείν και λύειν» τις άμαρτίες(1), ακολουθώντας δε (λίγο πριν από την Ανάληψη) τους αποστέλλει να διδάξουν σε όλα τα έθνη «όλα όσα Έκείνος τους έδίδαξε» (δηλαδή το Ευαγγέλιο) και να βαπτίσουν (εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος) εκείνους που θα αποδεχθούν τη διδασκαλία του Ευαγγελίου(2). Είναι, επομένως, σαφές ότι μόλις οί Απόστολοι έλαβαν τη χάρη της ιερωσύνης, έλαβαν ταυτόχρονα και την έντολή να γίνουν διδάσκαλοι του Ευαγγελίου.

Η έντολή αυτή υπήρξε για τους Αποστόλους ιερή. Τουτό διαπιστώνουμε τόσο από το γεγονός της εκλογής των έπτά διακόνων (όταν οί Απόστολοι θεώρησαν ότι το έργο της διδασκαλίας του Ευαγγελίου ήταν πρωταρχικότερο από τη διακονία των τραπεζών(3)), καθώς και από τη βεβαιότητα του άπ. Παύλου ότι, το βασικό έργο, για το οποίο τον είχε αποστείλει ο Χριστός στα Έθνη, δεν ήταν το Βάπτισμα, αλλά ή διδασκαλία του Ευαγγελίου(4), την οποία ο Παύλος αποκαλεί ως ιερουργία(5). Ο ίδιος Απόστολος πληροφορεί τον Τιμόθεο ότι, οί Μαθητές του Κυρίου είχαν κληθεί να γίνουν μάρτυρες έως εσχάτου της γής(6), δηλαδή να διδάξουν το Ευαγγέλιο όχι μόνο με τα λόγια, αλλά μέσα και από την προσωπική τους ζωή και (πιθανόν) από το μαρτύριό τους.

Η διακονία των Αποστόλων ως διδασκάλων του Ευαγγελίου σχετίζεται, βεβαίως, με την ιερωσύνη του ίδιου του Κυρίου. Τα πλαίσια της παρούσης εισηγήσεως δεν επιτρέπουν μεγαλύτερη αναφορά στο θέμα αυτό, το οποίο τυγχάνει θεολογικής έπεξεργασίας τόσο στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, όσο και στην προς Έβραίους επιστολή(7). Αυτό που μάς ενδιαφέρει είναι ότι, από τα πρώτα βήματα της νεοσύστατης Έκκλησίας, οί Χριστιανοί ήσαν προσκαρτερούντες τη διδαχή των αποστόλων και τη κοινωνία και τη κλάσει του άρτου και ταίς προσευχαίς(8).

Αυτή, βεβαίως, ή «διδαχή» είχε ως αντικείμενό της τα αναγνώσματα της Παλαιάς Διαθήκης, αφού ο Νόμος, ή Σοφιολογία και ή Προφητεία είχαν υίοθετηθεί ως αναγνώσματα της χριστιανικής Ευχαριστίας κατ' επίδραση της έβραϊκής λατρείας. Η ανάγνωσή τους, όμως, έλάμβανε καινούργια διάσταση και καινούργια πνοή στην πρωτοχριστιανική λατρεία μέσα από τον προσωπικό χαρακτήρα της αποστολικής διδαχής, εφόσον οί Απόστολοι έκέρυσσαν «έκείνο το οποίο είδαν, άκουσαν και ψηλάφησαν με τα χέρια τους»(9). Όπως γνωρίζουμε, άλλωστε, ή προσωπική-προφορική παράδοση του αποστολικού κηρύγματος προηγήθηκε της καταγραφής της.

Το έργο των Αποστόλων ως διδασκάλων του Ευαγγελίου και ο σύνδεσμος του έργου αυτού με τον Ίδιο τον Κύριο είναι δεδομένα σαφή και γνωστά στην μεταποστολική Έκκλησία. Ο Κλήμης Ρώμης (μαθητής των Αποστόλων/ τέλη του 1ου αι.) γράφει ότι, οί απόστολοι ήμιν ευήγγελίσθησαν από του Κυρίου Ίησού Χριστού, Ίησους Χριστός δε από του Θεού έξεπέμφθη(10). Φαίνεται ότι, οί διάδοχοι των Αποστόλων είχαν συνειδητοποιήσει την αποστολή τους ως διδασκάλων του Ευαγγελίου. Στα μέσα του 2ου αι., ο φιλόσοφος και μάρτυρας άγ. Ιουστίνος γράφει ότι, ο ιερέας («προεστώς»), μετά από την ανάγνωση των «άπομνημονευμάτων των αποστόλων» (δηλαδή του Ευαγγελίου), διδάσκει και προτρέπει τους πιστούς να μιμηθούν όσα καλά άκουσαν από την προηγηθείσα ανάγνωση(11). Το περιεχόμενο, επομένως, της ευαγγελικής διδαχής είναι ή έρμηνεία του βιβλικού αναγνώσματος και ή προτροπή έφαρμογής των αληθειών του στη ζωή των άκροατών.

Η αναφορά του Ιουστίνου στον «προεστῶτα» εισάγει στο σημαντικότερο θέμα της θέσεως του Έπισκόπου ως διδασκάλου του Ευαγγελίου. Η διδαχή του Ευαγγελίου συνιστά βασική πτυχή της άρχιερατικής διακονίας, περι δε

τὸ πρῶτο ἡμῖς τοῦ 2ου αἰ. ὁ Πολύκαρπος Σμύρνης ἀποκαλεῖται διδάσκαλος ἀποστολικὸς καὶ προφητικὸς...ἐπίσκοπος τῆς ἐν Σμύρνη Ἐκκλησίας(12). Ὅπως παρατηρεῖ ἐπὶ τῆς συγκεκριμένης μαρτυρίας ὁ Μητρ. Περγάμου Ἰωάννης Ζηζιούλας, «ἡ ἔμφασις τίθεται ἰσχυρὰ ἐπὶ τῆς διδακτικῆς αὐθεντίας τοῦ Πολυκάρπου»(13).

Φαίνεται ὅτι, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 2ου αἰ., ὁ τονισμὸς τῆς διδακτικῆς αὐθεντίας τοῦ Ἐπισκόπου ἐπεβλήθη καὶ ὡς ἀπάντησις στὴν πρόκλησις τῆς αἰρέσεως τοῦ Γνωστικισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποτελοῦσε τὸ πλέον νοησιαρχικὸ εἶδος θρησκείας, κατανοώντας τὴν ἀποστολικὴ διαδοχὴ ὡς «διαδοχὴ διδασκαλίας» τοῦ τύπου διαδοχῆς τῶν διδασκάλων τῶν ἑλληνικῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν(14). Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία ἀναγκάζεται νὰ τονίσει τὸ διδακτικὸ χάρισμα τοῦ Ἐπισκόπου ὡς ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴν αἵρεσι. Τότε ἀκριβῶς (ὅπως σημειώνει ὁ Μητροπολίτης Περγάμου), «ὁ Ἐπίσκοπος θεωρεῖται πλέον διάδοχος τῶν Ἀποστόλων οὐχὶ τόσο ἐν τῇ ἡγεσίᾳ τῆς Εὐχαριστίας, ὡς συνέβαινε παλαιότερον, ὅσον ἐν τῇ ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ»(15).

Στὸ πλαίσιο αὐτὸ μποροῦμε νὰ κατανοήσουμε τὸν ἀγῶνα τοῦ ἁγ.Εἰρηναίου Λυῶνος ἐναντίον τῶν αἰρέσεων, ὅταν τονίζει ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι, μαζὶ μὲ τὴ διαδοχὴ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, λαμβάνουν ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ τὸ «χάρισμα τῆς ἀληθείας»(16) καὶ μετὰ τῶν πρεσβυτέρων μεταδίδουσι πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν ἀλήθειαν, τὸν ὀρθὸν λόγον, τὴν παράδοσιν τῶν Ἀποστόλων τὴν διὰ ζωῆς φωνῆς ἀρχικῶς παραδοθεῖσαν(17) (δηλαδὴ διδάσκουν τὸ Εὐαγγέλιον). Ὁ Εἰρηναῖος, ἄλλωστε, διακηρύσσει ὅτι «ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ» κατέχει «ἴδιον σύστημα διδασκαλίας»(18), ἔχει τὸ Εὐαγγέλιον ποὺ εἶναι «στύλος τῆς Ἐκκλησίας»(19).

Σύμφωνα μὲ πηγὲς τῶν πρώτων αἰώνων, ἡ διδαχὴ τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον γινόταν ἀπὸ τὴν καθέδρα του, ὥστε νὰ δηλώνεται ἡ αὐθεντικὴ ἐρμηνεία τῆς ἀληθείας(20). Φαίνεται, πάντως, ὅτι τὸν 4ο αἰ. ἡ διακονία τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου εἶχε παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον καὶ στοὺς Πρεσβυτέρους, ὅπως μαρτυροῦν οἱ Ἀποστολικὲς Διαταγές(21) καὶ τὸ Ὀδοιπορικὸ τῆς Αἰθιοπίας(22). Ὁ «προεστῶς» τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, εἴτε εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος, εἴτε εἶναι ὁ Πρεσβύτερος, ἔχει ὡς ἔργο τὴ διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου, αὐτὸ τὸ ὁποῖο σαφέστατα ἐπικυρώνει ὁ 19ος κανόνας τῆς 6ης Οἰκουμενικῆς Συνόδου: Δεῖ τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν προεστῶτας ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις, ἔξαιρέτως δὲ ταῖς Κυριακαῖς, πάντα τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους(23).

Ἔτσι διαμορφώνονται τὰ θεολογικὰ δεδομένα περὶ τοῦ θέματός μας. Ὅπως μὲ σαφήνεια ἀνακεφαλαιώνει τὰ δεδομένα αὐτὰ ὁ ἁγ. Ι. Χρυσόστομος, ἡ «διδακτικὴ ἐξουσία» τῆς «ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας» παραλήφθηκε ἀπὸ τὸ Χριστό(24). Γι' αὐτὸ (καταλήγει ὁ ἱερός Πατήρ) τὸ τῆς διδασκαλίας καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα μέγα ἐστὶ καὶ θαυμαστόν, καὶ ὄντως τῆς τοῦ Θεοῦ δεομένου ψήφου, ὥστε τὸν ἄξιον εἰς μέσον παραγαγεῖν(25).

Αὐτὴ εἶναι ἡ ιστορικοθεολογικὴ πορεία τοῦ θέματος, ὅπως καταχωρίστηκε στὶς μεταγενέστερες εὐχὲς τῆς χειροτονίας καὶ ἔφθασε ἕως τὴν ἐποχὴ μας. Γι' αὐτὸ στὴ χειροτονία τοῦ Ἐπισκόπου δίδεται ἰδιαίτερη σημασία στὴν ὁμολογία τῆς ἀποστολικῆς πίστεως καὶ στὴ δέσμευσιν τοῦ χειροτονουμένου ὅτι θὰ διαφυλάξει «ἀκέραιη καὶ ἀκαινοτόμητη» τὴν πίστιν αὐτή(26). Ἀλλὰ καὶ στὴν εἰς πρεσβύτερον χειροτονία, τὸ ἔργο τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου ἀναφέρεται ὡς «ἱερουργία τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας»(27), δηλαδὴ ὡς ἔργο ποὺ ἐντάσσεται μέσα στὴν ἱερότητα τῆς ἱερατικῆς διακονίας.

2. Ὁ ἱερέας εἶναι ὁ μόνος διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου;

Αἰσθανθήκαμε τὴν ἀνάγκη νὰ θέσουμε τὸ ἐρώτημα αὐτό, μὲ δεδομένη τὴ διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ λαϊκοὺς καὶ στὶς τρεῖς βαθμίδες τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν παρόμοια διδασκαλία στὸ χῶρον τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων ἢ καὶ σὲ μικρότερους κύκλους ἀναγνώσεως καὶ ἐρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Διότι, ἐὰν ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ λαϊκοὺς εἶναι νόμιμη ἐκκλησιαστικὰ, τότε ὑπάρχει καὶ σὲ τί συνίσταται ἡ διαφοροποίησις τοῦ ἔργου τοῦ κληρικοῦ ὡς διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου;

Περὶ τῆς νομιμότητος διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς δὲν τίθεται ὁ παραμικρὸς ἐνδοιασμὸς. Ὅπως γράφει ὁ ἀπ. Παῦλος στὸν Τιμόθεο, ὅλο τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν ἦταν «ικανὸν» καὶ ἑτέρους διδάξει(28), ἐφόσον συμμετεῖχαν στὸ προφητικὸ ἀξίωμα, εἶχαν γίνεαι «προφῆτες καὶ διδάσκαλοι»(29). Σὲ αὐτοὺς τοὺς λαϊκοὺς διδασκάλους τοῦ Εὐαγγελίου ἀναφέρεται ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας, ὅταν γράφει ὅτι αὐτοὶ θυμῶσι τὸ προφητικὸν θυμίαμα ἐν παντὶ τόπῳ, προσκομίζοντες τῷ Θεῷ τὸν εὐῶδη καρπὸν τῆς παναρέτου θεολογίας(30).

Γνωρίζουμε ὅτι ὁ Ὡριγένης δίδαξε τὸ Εὐαγγέλιον σὲ Ναοὺς, μάλιστα δὲ μὲ τὴν προτροπὴ τῶν Ἐπισκόπων Ἱεροσολύμων καὶ Καισαρείας (σ' αὐτοὺς τοὺς ναοὺς γράφει ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας ὅτι «εὐρίσκονταν οἱ κατάλληλοι νὰ ὠφελοῦν τοὺς ἀδελφοὺς»(31)). Οἱ Ἀποστολικὲς Διαταγές (στὰ τέλη τοῦ 4ου αἰ.) ὀρίζουν ὅτι, εἰ καὶ λαϊκὸς ἦ, ἔμπειρος δὲ τοῦ λόγου καὶ τὸν τρόπον σεμνός, διδασκέτω· ἔσονται δὲ πάντες διδακτοὶ Θεοῦ(32). Ἀλλὰ καὶ ὁ ἁγ.

Ἰ.Χρυσόστομος συνιστᾷ στοὺς λαϊκοὺς νὰ ἐκπληρώσουν αὐτὴ τὴν «πνευματικὴ ὑπηρεσία» πρὸς τοὺς συνανθρώπους τους καὶ τὴν Ἐκκλησία, δηλαδή νὰ γίνουν «διδάσκαλοι τῶν Γραφῶν»⁽³³⁾. Μάλιστα φέρνει ὡς ἐπιχείρημα ὅτι, ἐκεῖνοι (οἱ λαϊκοὶ) εἶχαν περισσότερο χρόνο ἀπὸ τοὺς διδασκάλους-κληρικούς καὶ ἦσαν πολυπληθέστεροι, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ μεγαλύτερη ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας⁽³⁴⁾.

Τὸ ἐρώτημα, ἐπομένως, ἐπανέρχεται ἀμείληκτο: ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει διάκριση στοῦ ἔργου τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου πού ἐνεργεῖ ἓνας κληρικός καὶ στοῦ ἀντίστοιχο πού ἐνεργεῖ ἓνας λαϊκός; Ἡ ἀπάντηση στοῦ ἐρώτημα αὐτὸ διαμορφώνεται μόνο μέσα ἀπὸ μία θεολογικὴ ἐμβάθυνση στοῦ θέματος τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τὸν ἱερέα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Θείας Λειτουργίας.

Ἡ ἐρμηνεία καὶ εὐαγγελικὴ διδαχὴ ἀπὸ τὸν ἱερέα κατὰ τὴ Θεία Λειτουργία δὲν εἶναι μία ἀπλή εκπαιδευτικὴ δραστηριότητα (ὅπως αὐτὴ τοῦ δασκάλου ἢ τοῦ θεολόγου καθηγητῆ πού διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιο), ἀλλὰ ἀποτελεῖ φανέρωση τῆς χαρισματικῆς ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ προέκταση τοῦ ἁγιαστικοῦ τῆς ἔργου. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης τὴν ἀποκαλεῖ «θεία διδαχὴ» πού «ἀποσαφηνίζει τὸ μυστήριον»⁽³⁵⁾, ἡ δὲ διδασκαλία τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου συνιστοῦσε αὐτὸ πού ὀνομάστηκε «μυσταγωγικὴ κατήχηση», δηλαδή ἔργο πού εἰσάγει τὸ βαπτισμένο πιστὸ στὰ βαθύτερα σημεῖα τῆς πίστεως⁽³⁶⁾. Ἡ διδασκαλία τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἄρχιζε τὴ νύκτα τοῦ Πάσχα καὶ διαρκοῦσε ὀλόκληρη τὴ Διακαινήσιμη ἑβδομάδα, ἦταν δὲ ἔργο τοῦ Ἐπισκόπου ἢ τοῦ πρὸς τοῦτο διατεταγμένου Πρεσβυτέρου.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ἐντὸς τῆς Θείας Λειτουργίας, τὸ ἔργο τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι συνυφασμένο μὲ τὴν ἐπιτέλεση τοῦ Μυστηρίου ἀπὸ τὸ λειτουργοῦ-ιερέα. Ἡ εὐαγγελικὴ διδαχὴ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Θείας Λειτουργίας εἶναι μυσταγωγικὴ κατήχηση καὶ ὄχι αὐτόνομη διδαχὴ, εἶναι τμῆμα τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας πού ἐπιτελεῖται διὰ τῆς ἱερατικῆς τελετουργίας καὶ ὄχι θεωρητικὸς καταρτισμὸς τῶν πιστῶν καὶ προσθήκη θρησκευτικῶν καὶ εὐσεβῶν γνώσεων. Εἶναι ἔργο πού πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀρχιερατικὴ καὶ-κατ' ἐντολήν τῆς- ἀπὸ τὴν ἱερατικὴ διακονία τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὄχι ἔργο ἀπλῆς θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως. Ὁ Ἐπίσκοπος καὶ-κατ' ἐντολήν του- ὁ Πρεσβύτερος διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιο ὄχι ὡς ἐφυέστερος καὶ περισσότερο μορφωμένος ἀπὸ ἓνα λαϊκὸ διδάσκαλο τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ ὡς ἐκεῖνος πού ἔλαβε κατὰ τὴ χειροτονία του τὴ «χάρις τῆς ἱερουργίας τοῦ λόγου» καὶ τῆς διδαχῆς, δηλαδή τὴ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ ἐρμηνεύει τὸ Εὐαγγέλιο μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ θυσιαστηρίου.

Αὐτὴ εἶναι ἡ παράδοση τῆς Ἁγίας Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, δηλαδή ἡ συνάφεια εὐαγγελικῆς ἐρμηνείας καὶ ἱερατικῆς χάριτος. Γι' αὐτὸ καὶ στὶς Προτεστάντικες Ὁμολογίες, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑφίσταται ἱερωσύνη ἐφόσον δὲν ὑπάρχει ἀποστολικὴ διαδοχὴ, ἔχει ἀνθίσει τὸ φαινόμενο τοῦ μονοπωλίου τῶν λαϊκῶν διδασκάλων τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἡ ἐμφάνιση τῶν Gospel's television men (δηλαδή τῶν τηλεοπτικῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ Εὐαγγελίου). Στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἡ συμβολὴ τῶν λαϊκῶν μελῶν τῆς στη διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου καὶ μεγάλη εἶναι καὶ σεβαστὴ ἀπὸ ὅλους. Εἶναι ὅμως (ἢ πρέπει νὰ εἶναι) διακριτὴ ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ διδαχὴ τοῦ ἱερέα κατὰ τὴ Θεία Λειτουργία.

Γνωρίζω ὅτι, πολλές φορές τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο ἢ ἡ ἔλλειψη προετοιμασίας ἀπὸ πλευρᾶς τοῦ ἱερέα γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τὴ Λειτουργία ὀδηγοῦν σὲ πρόχειρα συμπεράσματα προτιμήσεως ἑνὸς λαϊκοῦ εὐαγγελικοῦ διδασκάλου. Αὐτὸ μοῦ θυμίζει τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ πονοκέφαλου μὲ τὴν ἀποκοπὴ τῆς κεφαλῆς. Τὰ πάντα χρειάζονται θεραπεία καὶ ὄχι ἀλλοτρίωση. Διότι, ἡ εὐαγγελικὴ διδαχὴ ἑνὸς λαϊκοῦ κατὰ τὴ Λειτουργία (αὐτὴ πού πρέπει νὰ πραγματοποιεῖται μόνο ὅταν ἔχει δοθεῖ ἄδεια τοῦ Ἐπισκόπου), ὅσο λαμπρὴ καὶ ἂν εἶναι ἀπὸ πλευρᾶς θεολογικῶν γνώσεων καὶ ρητορικῆς ἐμπειρίας, θὰ πρέπει νὰ κατανοηθεῖ ὅτι διακόπτει τὴν ἱερουργία τοῦ λόγου. Καὶ ὅπως τόνιζε εὐστοχῶτατα ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης κυρὸς Διονύσιος, ἡ Ἐκκλησία συνίσταται ἀπὸ δύο τινα: ἀπὸ τὴν ἱερουργία τοῦ λόγου (δηλαδή τὴν ἀνάγνωση καὶ ἐρμηνεία τοῦ Εὐαγγελίου) καὶ ἀπὸ τὴ Λειτουργία τῶν Θείων Μυστηρίων⁽³⁷⁾.

Ἔτσι, τὸ τελευταῖο ἐρώτημα πού θὰ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσει, εἶναι τὸ ἀκόλουθο καὶ πολὺ σημαντικό:

3. Πῶς θὰ ἐπιτελεστῆ ὀρθότερα ἡ ἱερατικὴ διακονία τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου;

Σπεύδω νὰ τονίσω καὶ νὰ προβάλλω μὲ ὄση ἔμφαση μπορῶ, αὐτὸ πού μαρτυρεῖ ὀλόκληρη ἡ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας: ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τὸν ἱερέα κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Θείας Λειτουργίας εἶναι θεολογικὰ καὶ ἱστορικὰ ἐπιβελημένο νὰ τελεῖται μία συγκεκριμένη χρονικὴ στιγμή, ὥστε νὰ δικαιώσει τὴ φύση τῆς ὡς ἱερουργίας τοῦ λόγου. Καὶ αὐτὴ ἡ χρονικὴ στιγμή εἶναι ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἀποστολικοῦ καὶ εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος. Οὐδεμία δικαιολογία περὶ τοῦ ἀντιθέτου (ἀκόμα καὶ ἂν οἱ αἰτιάσεις τῆς εἶναι ποιμαντικῆς φύσεως) μπορεῖ νὰ εὐσταθήσει καὶ νὰ ἀνατρέψει τὴ συγκεκριμένη ἀλήθεια.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τὸν ἱερέα, ὅταν δὲν τελεῖται στὴν τελετουργικὴ τῆς θέσης, κινδυνεύει νὰ ἐκπέσει ἀπὸ λόγο πὺν μεταδίδει τὴν εὐαγγελικὴ ἁγιαστικὴ ἐμπειρία, σὲ λόγο θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ λαοῦ ἐπὶ παντὸς ἐπιστητοῦ. Τονίζω ὅτι «κινδυνεύει» καὶ ὄχι ὅτι αὐτὸ συμβαίνει ἐξ ὀρισμοῦ. Καὶ ἐπειδὴ «ἐνὸς κακοῦ δοθέντος, μύρια ἔπονται», φθάσαμε στὸ νὰ ἐπιτελεῖται ἡ εὐαγγελικὴ διδασχὴ ἀπὸ τὸν ἱερέα κατὰ τὴν πλέον ἀκατάλληλη (γιὰ παρόμοια διδασχὴ) στιγμὴ τῆς Θείας Λειτουργίας: τὴν ὥρα ἐκεῖνη, πρὶν ἀπὸ τὴ Θεία Μετάληψη, πὺν ἐπιβάλλεται ἡ σωτὴ μπροστὰ στὸ μυστήριον, ἐμφανίζεται ἕνας (πολλὲς φορὲς) ἄκαιρος διδασκισμὸς, μίᾳ ἐνέργεια πὺν ἀκούσια (ὅπωςδὴποτε) μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει τὴν εὐαγγελικὴ διδασχὴ ἀπὸ τὴν ἱερουργία στὴν ἐνασχόληση μὲ θρησκευτικὴ καθηκοντολογία, ἀπὸ τὴ μυστ-αγωγή (τὴ χειραγωγήση στὸ ἕνδον τοῦ καταπετάσματος) στὴν ἀντίθετη κατεύθυνση(38).

Ὑπάρχουν, ὅμως, καὶ ἄλλες παράμετροι πὺν συμβάλλουν στὴν ὀρθότερη ἐπιτέλεση τῆς εὐαγγελικῆς διδασχῆς ἀπὸ τὸν ἱερέα, ὄχι μόνον κατὰ τὴ διάρκειᾳ τῆς Θείας Λειτουργίας (ὅπου ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἀποτελεῖ ὀργανικὸν τμήμα), ἀλλὰ καὶ μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπιτέλεση Μυστηρίων καὶ ἁγιαστικῶν πράξεων. Καὶ θεωρῶ ὅτι, στὸ σημεῖον αὐτὸ πρέπει νὰ ἀναφερθοῦμε ἐμφαντικὰ στὴ βιβλικὴ θεολογικὴ κατάρτιση τῶν κληρικῶν μας. Ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τὸν ἱερέα εἶναι ἱερουργία, προερχόμενη καὶ συνδεδεμένη ἄρρηκτα μὲ τὴ Χάρη τῆς ἱερωσύνης· δὲν εἶναι, ὅμως, μίᾳ αὐτόματη καὶ ἀπροϋπόθετη ἱκανότητα. Αἰταιεῖ μελέτη (δὲν ἐννοῶ ὑποχρεωτικὰ ἀκαδημαϊκὴ σπουδὴ), ἐνδιαφέρον καὶ συστηματικὴ προσπάθεια στὴν προετοιμασία τῆς εὐαγγελικῆς διδασχῆς. Αἰταιεῖ ἀγωνία καὶ ἀγῶνα γιὰ τὸν εὐαγγελικὸν καταρτισμὸν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἁγιαστικῆς διακονίας τοῦ ἱερέα στὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

Σεβασμιώτατοι...

Ἐπιτρέψατέ μου (περαίνοντας τὸ λόγο) νὰ ἀναφερθῶ σὲ κάτι πὺν ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα (σὲ παρόμοιες περιπτώσεις) θὰ ἀποκαλοῦσε ὡς last but not least (τελευταῖον, ἀλλὰ ὄχι ἐλλάσσονος σημασίας). Εἶναι ἡ ἀλήθεια πὺν πηγάζει ἀπὸ τὴν εὐχὴ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅταν ὁ Λειτουργὸς παρακαλεῖ τὸν Κύριον νὰ «φωτίσει τὶς καρδιές μας μὲ τὸ ἀκήρατο φῶς τῆς θεογνωσίας» καὶ νὰ ἀνοίξει τοὺς «ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μας», ὡστε νὰ «ἐννοήσουμε τὸ περιεχόμενον τοῦ εὐαγγελικοῦ σωτηριῶδους μηνύματος». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, καὶ ὁ διδάσκων ἱερέας καὶ οἱ διδασκόμενοι πιστοί, ἔχουμε ἀνάγκη (γιὰ τὴ σωτὴ ἐπιτέλεση καὶ κατανόηση τῆς διδασχῆς) ὄχι μόνον ἀπὸ ἱστορικοθεολογικὲς ἐπὶ τοῦ θέματος γνώσεις καὶ ἀπὸ πρωτοβουλίες βελτιωτικῆς τῆς διδασκτικῆς διαδικασίας, ἀλλὰ πρωτίστως καὶ κυρίως ἀπὸ τὸ φωτισμὸν τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν κατανόηση τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας.

Ἔχουμε ἀνάγκη ὄλοι (κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ) αὐτοῦ, τὸ ὀποῖον μὲ τόσο μεγάλη σαφήνεια ἐκφράζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὅταν γράφει ὅτι ἡ τῶν θείων Γραφῶν κατανόησης οὐ δεῖται ἀνθρωπίνης σοφίας, ἀλλὰ φωτισμοῦ καὶ ἀποκαλύψεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος(39). Καὶ ἐπιτρέψατε στὸν ὀμιλοῦντα, ὡς ἔσχατον μέλος τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, νὰ σᾶς ὑπενθυμίσει (Πατέρες καὶ ἀδελφοί) αὐτὸ τὸ οὐσιαστικότερον αἴτημα πὺν διασῶζει ἡ Α' εὐχὴ τῆς Κυριακῆς στὸ Εὐχολόγιον τοῦ Σεραπίωνος (4ος αἰ.): Παρακαλῶ σε, Πνεῦμα Ἅγιον, ἀπόστειλον εἰς τὴν ἡμετέραν διάνοιαν καὶ χάρισαι ἡμῖν μαθεῖν τὰς Θείας Γραφὰς ἀπὸ ἁγίου Πνεύματος καὶ διερμηνεύειν καθαρῶς καὶ ἀξίως, ἵνα ὀφεληθῶσιν οἱ παρόντες λαοὶ πάντες(40).

Σημειώσεις

[1.](#) Ἰω. 20, 22-23.

[2.](#) Μτ. 28, 19-20.

[3.](#) Πρ. 6,2.

[4.](#) Οὐ γὰρ ἀπέστειλέ με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλὰ εὐαγγελίζεσθαι (Α' Κορ.1,17).

[5.](#) Εἰς τὸ εἶναί με λειτουργὸν Χριστοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱερουργοῦντα τὸ εὐαγγέλιον (Ρωμ. 15, 16).

[6.](#) Β' Τιμ. 1,6.

[7.](#) Βλ. Πρωτ. Δ.Βακάρου, Ἡ ἱερωσύνη στὴν Ἐκκλησία τῶν πέντε πρώτων αἰώνων, Θεσσαλονίκη 1986, σ.83.

[8.](#) Πρ. 2,42. Παρόμοια μαρτυρία εἶναι ἡ σχετικὴ μὲ τὴ διδασχὴ τοῦ Παύλου στὴν Τρωάδα (Πρ. 20,7). Περί τοῦ θέματος τῆς διδασχῆς ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους κατὰ τὴν εὐχαριστιακὴ σύναξη τῶν πιστῶν, βλ. O.Cullmann, Early Christian Worship, London 1953, σ.12.

[9.](#) Α' Ἰω. 1,1 καὶ 3/ Πρ. 4,20.

[10.](#) Κλήμεντος Ρώμης, Α' Κορ. 42, 1-4, PG 1, 292A. Τὴν ἴδια ἀκριβῶς πληροφορία ἀναπαράγει στὰ τέλη τοῦ 2ου αἰ. ὁ Τερτυλλιανὸς (De praescriptionibus 21, PL 2, 33B καὶ 37).

[11.](#) Α' Ἀπολογία, 67, 3-4, ΒΕΠΕΣ 3, σ.198.

[12.](#) Μαρτύριον Πολυκάρπου 16,2, PG 5, 1041A. Ὁ G.Dix, πάντως, ὀρμώμενος ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη μαρτυρία θεωρεῖ ὅτι, ἡ ἀποστολικὴ διδασχὴ ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴ Θεία Εὐχαριστία (The Shape of the Liturgy, Westminster, Dacre Press, 19522, σς. 40-41).

[13.](#) Πρβλ. Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Θεῷ Εὐχαριστία καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, Ἀθῆναι, Γρηγόρης, 19902, σ.111.

[14.](#) Βλ. Πρωτ. Δ.Βακάρου, ὁ.π., σ. 108.

[15.](#) Ὁ.π., σ. 116.

[16.](#) Κατὰ αἰρέσεων, 4,26,2, PG 7, 1053C. Ὁ Εἰρηναῖος γράφει ὅτι, ὁ Ἐπίσκοπος δὲν εἶναι αὐθεντικὸς διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας ἐξ αἰτίας μόνον τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς του, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς χειροτονίας του (Κατὰ αἰρέσεων 4,23,1, PG 7, 1947A).

[17.](#) Κατὰ αἰρέσεων 3,2,1, PG 7, 846A.

[18.](#) Κατὰ αἰρέσεων 1,6,2, PG 7, 505A καὶ 1,6,3, PG 7, 633B. Πρβλ. καὶ 4,33,8, PG 7, 1077A.

[19.](#) Κατὰ αἰρέσεων 3,11,8, PG 7, 885A. Παρόμοια ἄποψη βλ. καὶ στὸν Κλήμεντα Ἀλεξανδρέα, Στρωματεῖς, 1,1, PG 8, 704C.

[20.](#) Βλ. περισσότερα: H.Leclercq, «Chaire épiscopale», Dictionnaire d'archéologie Chrétienne et de Liturgie, 3, στ. 19-75.

[21.](#) Β', 57, 9, ΒΕΠΕΣ 2, σ.53.

[22.](#) 25,1, Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum 39, σ.74.

[23.](#) Πρβλ. Γ.Α.Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ.Β', Ἀθῆναι 1852, σ. 346.

[24.](#) Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον 60,2, PG 58, 586.

[25.](#) Εἰς Ψαλμούς, 109,1, PG 55, 265 (πρβλ. καὶ Εἰς τὴν Α' Θεσ., 10,1, PG 62, 455έξ./ Εἰς τὴν Α' Τιμ., 5,1, PG 62, 525). Βλ. καὶ Κ.Μουρατίδου, Ἡ οὐσία καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀθῆναι 1958, σ.201.

[26.](#) Εὐχολόγιον τὸ Μέγα, Ἀθῆναι, Ἀστήρ, 1970, σ.170.

[27.](#) Αὐτὸς Κύριε καὶ τοῦτον, ὃν εὐδόκησας τὸν τοῦ πρεσβυτέρου ὑπεισελεθεῖν βαθμόν, πλήρωσον τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δωρεᾶς· ἵνα γένηται ἄξιος...ἱερουργεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας σου (εὐχὴ Ὁ Θεὸς, ὁ μέγας ἐν δυνάμει.../ Εὐχολόγιον τὸ Μέγα, Ἀθῆναι, Ἀστήρ, 1970, σ. 165. Πρβλ. καὶ τὴν εὐχὴ Ὁ Θεὸς, ὁ ἀναρχος καὶ ἀτελεύτητος..., σ. 164).

[28.](#) Β' Τιμ. 2,2.

[29.](#) Α' Κορ. 12, 29/ Έφ. 4, 11.

[30.](#) Εὐαγγελικὴ Απόδειξις 1,10, PG 22, 92D. Βλ. καὶ Ἰ.Καρμίρη, Ἡ θέσις καὶ ἡ διακονία τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ, Ἀθήναι 1976, σσ. 18έξ.

[31.](#) Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 6,19, PG 20, 569C. Περὶ τῶν ἐν λόγῳ μαρτυριῶν καὶ τῆς συμβολῆς τῶν λαϊκῶν στὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου, βλ. Ἰ. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, Δογματικῆς τμῆμα Ε', Ἀθήναι 1973.

[32.](#) Ἀποστολικὲς Διαταγές 8,32, PG 1, 1132.

[33.](#) Πρὸς τοὺς ἁμαρτήσαντας 3, PG 51, 176/ Εἰς τὰς Πράξεις 8,3, PG 60, 74.

[34.](#) Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι ἐγὼ μὲν εἶς εἰμι, ὑμεῖς δὲ πολλοί, καὶ δυνήσεσθε πάντες ὅσοι ἐστέ, εἶναι διδάσκαλοι· δι' ὃ παρακαλῶ μὴ ἀμελήτε τοῦ χαρίσματος τούτου (Εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους 30,2, PG 63, 211).

[35.](#) Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν Ψαλμῶν, Π, 8, ἔκδ. Jaeger, τόμ.5, σ.100.

[36.](#) Σχετικὰ μὲ αὐτὴ τὴ χειραγώγηση πρὸς τὸ μυστήριον, σημαντικὲς εἶναι οἱ ἐπισημάνσεις τοῦ καθ. Ἰ.Φουντούλη στὸ «Παράδοσις καὶ ἀνανέωσις εἰς τὸ κήρυγμα», Λειτουργικὰ θέματα Γ', Θεσσαλονίκη 1977, σ.51.

[37.](#) Πρβλ. Ἡ Θεία Λειτουργία, Ἀθήνα, Ἀπ.Διακονία, 19903, σ.223.

[38.](#) Βλ. τίς ἀπόψεις στὴ μελέτη μας ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἡ “ἱερουργία” τοῦ λόγου: ἡ θέση τοῦ κηρύγματος στὴ θεία Λειτουργία», Σύνταξις 83 (2002), σσ.6-14.

[39.](#) Ὁμιλία ΚΑ' εἰς τὴν Γένεσιν, PG 53, 175.

[40.](#) ΒΕΠΕΣ 43, σ.71.